

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Werp uw staf niet weg

Exodus IV : 1-5

Mozes' ambtsaanvaarding bij de brandende braambos was nu niet bepaald een zaak waar Mozes eer mee inleggen kon. Hij heeft nogal geprotesteerd tegen zijn verkiezing. Hij had er maar een zwaar hoofd in en dient dan ook een compleet bezwaarschrift bij de HERE in, in drie punten:

Punt 1: wat moet hij zeggen als het volk in Egypte vraagt naar de naam van de God die hem gezond heeft?

Punt 2: en als ze zeggen: de HERE is u niet verschenen, je kunt ons wel van alles wijsmaken, wat moet hij dan zeggen?

Punt 3: hoe zal hij überhaupt iets kunnen zeggen, want hij kan niet goed uit zijn woorden komen, hij is zwaar van tong en slecht ter tale.

Wij zouden zeggen: als Mozes nu meteen met dat 3e phnt gekomen was, had hij aan de andere punten geen woord hoeven te verspillen. Eerst zegt hij twee keer: wat moet ik zeggen... en dan komt de aap uit de mouw: hij kan helemaal niets zeggen.

Neen, de grote profeet van het oude verbond maakt hier niet zo'n beste beurt. Straks geeft de HERE hem Aäron mee als „mond“, en de HERE doet dat in zijn toörn (vers 14). God heeft met ons een groot geduld, maar we kunnen het ook te gek maken. We kunnen de HERE echt kwaad maken. En dan geeft Hij ons soms onze zin, maar dat doet Hij dan in zijn toörn. Zoals Hij later Israël een koning zal geven in zijn toorn. Ze willen een koning, hoewel Hij hun Koning is. Hij geeft ze hun zin, Hij geeft ze een koning in zijn toorn: Saul. Nu, daar hebben ze plezier van beleefd! En ook Mozes, — zov vaak hij Aäron naast zich ziet staan en het woord hoort doen, moet hij wel door de grond gegaan zijn van schaamte.

Als we nu die drie punten van Mozes' bezwaarschrift eens wat nader bekijken, dan valt ons op, dat hij niet bang is voor Farao, voor de macht van Egypte, — en dat zouden we eigenlijk verwacht hebben. Maar wat we niet verwacht zouden hebben: hij is bang voor zijn eigen volk, hij is bang voor het kerkvolk!

Daar begint Ex. 4 mee: maar als ze mij niet geloven en niet naar mij luisteren... Dat weegt Mozes het zwaarste. En is dat ook niet het zwaarste?

O zeker, er is ook de tegenkanting van de wereld. Die zitten echt niet met open armen op ons te wachten. Dat verwachten we ook niet. Ja, we verwachten dat zó weinig, dat we er soms beduusd van zijn en er niet goed raad mee weten, als somtijds blijkt dat er in die wereld toch wel zijn, die waarlijk hongeren en dorsten en luisteren willen.

Maar het niet verwachte verzet komt van de kerkmensen. Als het ons daar overkomt dat ze ons niet willen geloven, dat ze naar ons niet willen luisteren, zie, dan staan we verslagen. Dan is er immers binnen de kerk, tussen de gelovigen onderling, of tussen de ambtsdragers onderling, of tussen gemeenteleden enerzijds en ambtsdragers anderzijds een vertrouwenscrisis.

Dat is niet best. Dan ontstaan er ondraaglijke spanningen. Maar we moeten daarbij toch ook het hoofd koel houden, en de staf niet te spoedig uit de hand laten vallen of ons laten nemen. Want wat zijn de oorzaken van zo'n vertrouwenscrisis?

Mozes zegt: hoe kan ik bewijzen dat de HERE mij verschenen is? Dat is dus de vraag van de legitimatie. Hij kan wel zovéél vertellen. Maar verzinnen is makkelijker dan bewijzen. En het onderzoek van legitimatiepa-

pieren en credentiebrieven is toch een levensbelangrijke zaak in de kerk des HEREN. Het is uiteindelijk een zaak van onderscheiding van ware en valse profeten en van ware en valse profetie.

In ons nieuw-testamentisch kerkelijk leven wordt dat niet meer uitgemaakt door de vraag of de HERE ons verschenen is, ja of neen. De HERE is ons verschenen, in de gestalte van zijn lieve Zoon. Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond.

De enig legitimatie in de kerk van Christus is vandaag: of ik Christus achter me heb; of ik me in mijn spreken en daden in de kerk houd aan het woord van het vleesgeworden Woord.

Mozes moet zich overigens niet te zeer verwonderen, als ze hem straks niet geloven en niet naar hem willen luisteren. Heeft de man geen boter op zijn hoofd? Is hij 40 jaren geleden niet opgetreden als redder zijns volks zonder enige roeping van Godswege, zonder enige legitimatie? Deed hij toen geen daden van eigen kracht en sprak hij geen woorden van eigen wijsheid? Is het dan wonder, dat ze hem niet geloven als hij voor de tweede maal optreedt met de pretentie het volk te redden? Zullen ze niet alle vertrouwen in hem kwijt zijn?

Er zijn vertrouwenscrises in het kerkelijk leven, die we aan onszelf te wijten hebben. Waarvoor we de hand in eigen boezem moeten steken. En waarbij we niet te gauw de staf er bij neer moeten gooien, maar ons de staf toch ook niet uit handen hoeven laten nemen, de herdersstaf, die de HERE ons in de hand drukte: hoed mijn kudde, weid mijn lammeren! Als we dat dan ook maar doen! Niet meer, en niet minder. Wanneer we ons aan die roeping houden met al ons vermogen zullen we vrede hebben, vrede met God en vrede in de kerk.

Wat wil Mozes nu eigenlijk?

Hij wil eigenlijk vóóraf een garantie dat het volk hem geloven zal, dat hij een goede entree heeft onder het kerkvolk. Die garantie wil hij vóórdat hij de staf opneemt over de schapen van het huis Israëls. Daar gaat de staf...

De HERE wordt daar helemaal niet zenuwachtig van als Mozes in feite dreigt met neerlegging van zijn ambt. Toe maar, zegt de HERE, werp je staf maar neer. Het wordt wel

even wat anders als onze dreiging of ons heimelijk voornemen Gods bevel wordt! Daar gaat hij al, de staf, Mozes dolblij dat hij er zo mooi vanaf komt.

Wat ligt daar nu in het woestijnzand? Een doodgewone herdersstaf? Ja. Maar in het geheel van wat daar bij die brandende braambos gebeurt, is die staf meer, ze is het symbool van het nieuwe herdersambt, waartoe de HERE zo juist Mozes geroepen heeft. En in het neerwerpen van die staf geeft de HERE aanschouwelijk onderwijs. Laat Hij Mozes in een spiegel kijken. „Zo ben je nu bezig, Mozes, met al je bezwaren... met al je vresen voor leeuwen en beren op de kerkelijke weg... zo ben je nu bezig, in je poging je ambt te ontduiken... je gooit het bijtje erbij neer, je werpt de staf verre van je“.

Maar daarmee is het verhaal niet uit. Het begint pas. Want tot zijn ontzetting ziet Mozes die staf in een slang veranderen en hij neemt ijlings de benen voor dat levensgevaarlijke dier.

Wie in de kerk zijn dienst in de steek laat, zijn roeping verzaakt, is daarmee niet van de zaak af! De weggeworpen staf wordt tot een dodelijke slang! Wie weigert de staf op te nemen, ziet de slang op zich afkomen. Toen Adam, hoofd der oude verbondsgemeenschap, de staf losliet kon hij tegen de slang niet meer op.

We kunnen ons wel eens verbeelden met een los draadje nog aan de kerk of aan ons ambt vast te zitten, maar de waarheid is dat we er voor altijd aan vastzitten. We komen er nooit meer los van. Al zouden we onze roeping willen loslaten, die roeping laat ons niet los. En keert zich tegen ons, als we haar pogen weg te werpen. Ze keert immer als een boemerang op ons eigen hoofd terug.

Ach ja, Mozes had op zijn ambtelijke weg wel heel wat leeuwen en beren gezien, en hij zou nog wel onderpinden, dat inderdaad het kerkvolk niet makkelijk is, maar aan de slang had hij niet gedacht, de satan, onze gróóteste vijand, als we de ambtelijke geloofsweg verlaten.

Er is natuurlijk nog meer te zeggen van die staf en die slang, maar dat komt volgende week wel. Voor vandaag hebben we al genoeg aan de vertroostende vermaning van onze hemelse Opdrachtgever: werp uw staf niet weg!

En Hij is de HERE, Die trouwe houdt in eeuwigheid, en niet laat varen het werk Zijner handen.

C. P. Plooy

Christus geeft Zichzelf aan de zijnen door zijn Geest

Hoe werkt Christus nu in de wereld en in de kerk?

Hoe deelt Hij zichzelf en al wat Hij voor de zijnen verwierf aan zijn kinderen mee?

Hoe vergadert Hij allen die de Vader Hem gaf zo dat ze één lichaam, zo dat ze Zijn lichaam worden?

Wij willen daarover nu de Schrift horen. Die zegt daar heel veel van. Ze is daar zelfs vol van.

Om de kern van wat de Schrift hierover zegt te verstaan willen we luisteren naar een woord waarin de Heiland zélf over dit belangrijke aspekt van zijn verlossingswerk spreekt. En wel over wat we vinden in Johannes VI.

In dit prachtige gedeelte van het evangelie

van Johannes wijst de Here Christus er op dat het voor het ontvangen van het eeuwige leven nodig is dat er een innige en alomvattende gemeenschap tussen Hem en ons tot stand komt. Het moet namelijk zo ver komen dat „Hij in ons“ en „wij in Hem“ zijn.

Zo'n zin is voor het nuchtere — feitelijk zeer on-nuchtere! — verstand zeer dwaas. Het bestaat daarvoor immers niet dat ik in iets ben en dat andere tegelijk in mij is! Is het soms mogelijk, dat een kind in de schoot van de moeder is en dat die moeder tegelijk ook in haar kind is?

Ja zo redeneert het „nuchtere“ verstand. Voor het geloof zijn die woorden van Christus: „Ik in u en gij in Mij“ evenwel de vertolking van een wel is waar volstrekt onbegrijp-

pelijke maar tegelijk ook heerlijke werkelijkheid.

Onze Heiland verkondigde het heilsmysterie van het „Hij in ons en wij in Hem” in zijn bekende rede over het brood, dat uit de hemel was nedergedaald.

De Joden vroegen Jezus eens om een teken, opdat ze in Hem mochten geloven. Als illustratie van wat ze bedoelden, als een voorbeeld van het soort teken dat ze verlangden, voegden ze aan hun vraag de opmerking toe: Onze vaders hebben het manna in de woestijn gegeten, zoals geschreven is: Brood uit de hemel gaf Hij hun om te eten. Zeker Jezus had zojuist wel het één en ander met brood gedaan. Hij had een paar broodjes zo vermengd, dat een paar duizend mensen daardoor verzadigd werden. Maar zó'n daad was voor de Joden nog beslist onvoldoende om Jezus van Nazareth als de door God gezonden Messias te legitimeren! Daarvoor moest er nog heel wat anders gebeuren! Als Jezus een echt teken wilde geven, een teken dat inderdaad wat zei, dat wat bewees, dan moest er zo iets gebeuren als vroeger in de woestijn had plaats gevonden. Jezus moest dan brood uit de hemel laten nederdalen! Dat zou pas een afdoend bewijs zijn dat Hij de van God gezondene was en zij Hem nu ook als zodanig moesten geloven en erkennen.

In antwoord op wat de Joden zo tegen Hem zeiden verkondigde de Heiland toen dan dat geweldige, dat Hij zelf het brood is, dat God uit de hemel deed nederdalen. Hij zegt: **Ik ben het brood des levens; wie tot Mij komt zal nimmermeer hongeren en wie in Mij gelooft zal nimmermeer dorsten.**

De reactie op dit heerlijke woord van Jezus is fel, resoluut afwijzend.

Jezus brood dat uit de hemel gekomen is? 't Mocht wat! Ze kennen immers zijn vader en zijn moeder. Jezus is een gewoon mens!

De Joden ergeren zich aan het historische, het concrete, het voluit menselijke in de verschijning van de Christus. Dat is voor hun „hard”. Het staat voor hen vast, dat die aardse afkomst en verschijning van Jezus een hemelse herkomst uitsluit. Zo kan de Messias niet zijn. Zo gewoon, zo nederig, zo tastbaar, zo echt vlees en bloed. De waarachtige vleeswording van het Woord is voor hen een ergenis. Ze morde over wat Jezus zei.

Ondanks deze felle, negatieve reactie van de Joden gaat de Heiland rustig en vol liefde verder met zijn prediking. Hij verkondigt nog eens en nog eens, dat Hij toch inderdaad het ware brood is dat uit de hemel kwam. Bovendien werkt Christus het grote thema in zijn prediking steeds verder uit. Eerst diende Hij zichzelf aan als Gods grote gave, als het ware brood dat zijn hemelse Vader uit de hemel naar de aarde zond. Daarna zegt Hij dat het er nu op aankomt die gave ook te ontvangen. Christus noemt dat het „eten van het brood”. Hij voegt daar ook nog aan toe, dat wie van dat brood eet niet sterven maar eeuwig leven zal. En tenslotte predikt Christus op welke wijze Hij het hemels brood van de zijnen is. Of anders gezegd, waarin dat hemelse brood in concreto bestaat. Christus verzekert namelijk dat het brood dat Hij is, het brood dat Hij geven zal, niets anders niets minder is dan zijn vlees en bloed, die Hij geven zal voor het leven der wereld.

Als Jezus dit heeft gezegd, verklaart Hij onmiddellijk daarna, dat het er nu voor alle mensen op aankomt, ja, dat het voor alle mensen zonder meer een kwestie is van zijn of niet-zijn, dat ze zijn vlees eten en zijn bloed drinken.

Voorwaar, voorwaar zo roept hij de Joden toe, Ik zeg u, terwijl gij het vlees van de Zoon des mensen eet en zijn bloed drinkt hebt gij geen leven in uzelf. Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt heeft eeuwig leven en Ik zal hem opwekken ten jongsten dage. Want mijn vlees is ware spijs en mijn bloed is ware drank. Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, blijft in Mij en Ik in Hem.

In deze woorden predikt de Heiland de lichtende kern van het Evangelie. Want Hij zegt daarin zonder omwegen, dat Hij voor de zijnen zal sterven. Hij zal voor hen zijn vlees en bloed geven. Hij zal zichzelf als een offer voor hun zonden overgeven in de eeuwige dood. En dat niet alleen. Hij zal zijn vlees en bloed niet alleen geven voor de zijnen. Hij zal het daarna ook aan hen schenken. Hij zal hen immers ook zijn vlees en bloed doen eten. Dat

wil zeggen: Hij zal zichzelf als de Gekruisigde aan de zijnen wegschenken. En dan als de Gekruisigde die zich voor hen offerde. Dat betekent: Hij zal het door Hem gebrachte offer ook vóór hen en in hen tot zaligmakend effect leiden. Zo zal Hij zichzelf aan hen te eten geven. Dan en zo zal Christus in zijn discipelen en zullen zijn discipelen in Hem zijn en zullen zij waarachtig leven tot in eeuwigheid. Of anders gezegd: dan en zo komen zij en blijven zij eeuwig in de genadegemeenschap met God.

Als Christus deze blijde boodschap aan de Joden brengt ontvlamt daartegen in hen een scherp verzet. Grimmig wijzen zij de woorden van Jezus af.

Dit is altijd het ontstellende, dat, wanneer God in Christus zijn genade openbaart, zijn liefde verkondigt, zijn armen wijd uitbreidt om de mensen tot zich te lokken het felste verzet losbreekt. Het wordt ten slotte onder de Joden zelfs zo, dat vele discipelen van Christus Hem niet langer willen volgen.

Maar onze Heiland laat zijn discipelen, ook wanneer ze zijn woorden afwijzen, niet spoedig los. Hij ziet hoe ze zich aan zijn prediking ergeren. Van zijn kant zal Hij evenwel alles blijven doen om hen te overwinnen door Gods genade en te doen geloven in Hem, die de Vader zond.

Over twee dingen waren de discipelen gevallen.

Vooreerst over die verklaring van Jezus, dat Hij uit de hemel gekomen was.

Wat is dat voor een dwaasheid, zeiden ze bij zichzelf. Hij is toch zeker, net als wij allen, een gewoon mens! Geboren net als wij. Wij kennen zijn vader en zijn moeder heel goed. Het is onzinnig te zeggen, dat Hij uit de hemel kwam.

Het andere dat hen tot in de nieren prikkelde was Christus' verzekering dat zij z'n vlees moesten eten en zijn bloed drinken. Moesten ze soms hun tanden zetten in het rode vlees van zijn lichaam? Moeten ze soms zijn warme levensbloed drinken? Wilde Jezus kanibalen van hen maken?

De woorden van Jezus waarin Hij zo iets zei wierpen ze vol afkeer weg.

En zie, dan pakt Christus deze discipelen aan om hen over hun ergenissen heen te helpen.

Hij doet dat met een paar schijnbaar zeer simpele maar in werkelijkheid diepe en veelomvattende woorden.

Met het oog op die eerste ergenis zegt Jezus: Ge ergert u, omdat ik verklaarde dat Ik uit de hemel ben gekomen? Maar wat moet ge dan, wat zult ge dan zeggen, als ge me binnenkort naar de hemel zult zien opvaren? Als ge mij naar de hemel zult zien opstijgen, zult ge dan niet moeten erkennen, dat Ik geen onzin sprak was toen Ik u verzekerde, dat Ik uit de hemel op de aarde was neergedaald? Ja, is mijn aanstaande tocht naar de hemel niet het afdoende bewijs, dat Ik inderdaad uit de hemel naar de aarde ben gekomen?

Zo helpt Christus hen over de eerste ergenis heen.

En dan komt de tweede aan de beurt. In verband daarmee zegt Jezus weer een korte,

maar ongelooflijke inhoudrijke zin. Jezus zegt namelijk: „**De Geest is het, die levend maakt, het vlees doet geen nut; de woorden, die Ik tot u gesproken heb, zijn Geest en zijn leven**”.

Het komt voor ons speciaal op deze woorden aan.

We willen ze daarom wat van naderbij bekijken.

Voor de duidelijkheid beginnen we met de middelste.

Onze Heiland zegt daar: Het vlees doet geen nut. Discipelen, zo verzekert de Heiland, denkt vooral niet dat ge het van mijn vlees, van mijn stoffelijk vlees, waarvan er zo - en zoveel pond in mijn lichaam is, als zodanig hebben moet, dat gij dat stoffelijke vlees inderdaad moet opeten. Daar is geen sprake van. Dat vlees als zodanig heeft geen enkel nut en levert geen enkel voordeel op. Ge hoeft het niet te eten. Ge moogt dat ook niet doen. Het komt alleen maar aan op wat Ik, in dat vlees en met dat vlees voor u ben en doe. Het komt op mijn zelfofferande aan. Hierop, dat Ik mij door de eeuwige Geest als een smeteloos offer aan God opdraag. Neen, over het eten van stoffelijk vlees sprak ik niet.

Het is duidelijk, dat Christus met deze paar woorden de theorie omtrent de noodzaak van Christus' lichamelijke aanwezigheid in het sacrament zonder meer verwerpt. En evenzo, dat de Heiland ook van het eten van dat stoffelijke vlees en bloed in het sacrament met de lichamelijke mond niets weten wil. Dat is allemaal onnodig en ook onmogelijk.

Maar wat bedoelde de Heiland dan wel met deze woorden? Hoe geeft Hij zich dan wel als de Gekruisigde — Opgestane — aan de zijnen. Op welke wijze geeft Christus ons wel zijn geofferde lichaam en bloed, opdat wij dat zouden eten en drinken? En wat is dat eten en drinken feitelijk?

Op die vragen antwoordt Jezus met de massieve zin: **De Geest is het die levend maakt.** Dat wil zeggen: Alles wat de Heiland gezegd heeft over het hemelse brood dat gegeten wordt en over de hemelse drank die gedronken wordt, alles wat Hij zei over zijn vlees en bloed dat Hij aan de zijnen te eten en te drinken geeft en over het daardoor en op die wijze zo één worden met Hem dat Hij in ons en wij in Hem zijn — dat alles komt hierop neer, dat alles bestaat hierin, dat Jezus Christus, die waarachtig God en mens is, die voor ons is gekruisigd en opgestaan, in en door de Geest naar ons toe komt, in ons gaat wonen, ons met Zichzelf verbindt en ons zo indraagt in de gemeenschap met de Vader en ons daarin het volle leven, het eeuwige leven geeft.

Met alle nadruk en duidelijkheid verzekert Christus ons hier dus, dat Hij zichzelf aan de zijnen geeft, dat Hij zichzelf aan de zijnen toeëigent, dat Hij de zijnen in zijn lichaam inlijft, dat Hij hun aandeel geeft aan Zichzelf en aan al de schatten en gaven die in Hem zijn door de Heilige Geest. Hij wil de zijnen, toe-eigenen, hetgeen Hij voor hen is, het geen Hij voor hen verworven heeft, hetgeen zij „in Hem hebben” door de Heilige Geest van God.

C. V.

(Dit artikel is ongecorrigeerd.)

Op bezoek bij de kerk der Waldenzen

(X)

Van twee martelaren, die in 1555 hun leven op de brandstapel lieten, volgt hier de geschiedenis.

Eén van hen noemden wij reeds: Bartholoméo Hector. Hij was bijbelcolporteur, en werd in de omgeving van La Vachère en Pramello gearresteerd en naar Pinerolo gevoerd. Daar bleef hij vele maanden in de gevangenis, voordat hij werd verhoord. Toen hij voor de rechters werd geleid, bracht hij bij het onderzoek zijn rechters in verwarring. „U hebt ketterse boeken verkocht” was hun aanklacht. Zijn antwoord was: „Naar mijn overtuiging biedt de Bijbel alleen de waarheid.” Het wederantwoord was: „Maar de Bijbel houdt de mensen ervan terug naar de mis te gaan.” De bijbelcolporteur antwoordde: „Indien dat zo is, moet het zijn, omdat God de mis niet goedkeurt.” Men vorderde met hem geen enkele

stap en dus werd hij naar Turijn gebracht voor verder onderzoek. Daar gaf men zich alle moeite om hem te bewegen zijn (vermeende) dwaling te herroepen. Maar hij verklaarde: „Ik heb de waarheid gezegd, hoe kan ik mijn woorden intrekken?”

Daarop volgde zijn vonnis. Hij werd ter dood veroordeeld. Zelfs nog toen hij naast de brandstapel stond, bood men hem de vrijheid aan, indien hij zou herroepen. Op zijn knieën vallende, bad hij: „O, God, geef mij de genade tot het einde toe te volharden.” Die genade heeft God hem verleend. Voor de toehoorders was dit sterven een prediking van het evangelie. Men begreep er niets van, dat iemand ter dood werd gebracht, die alleen maar goed van God had gesproken.

Een andere martelaar der Waldenzen, die na de beëindiging van de 20 jaren van rust zijn geloof met de dood bezegelde, was domi-

nee Gioffredo Varaglia uit Ciabàs, bij Torre Pellice gelegen.

Hij was één der in Geneve opgeleide predikanten, een voormalige Capucijner priester. Het merkwaardige was, dat hij een zoon was van een zekere kapitein Varaglia, die deelgenomen had aan de vervolging van de Waldenzen in 1486, door het leger van Saquet. De zoon, die priester werd, was na zijn bekering de eerste dominee van San Giovanni. De zoon predikte dus het evangelie daar waar de vader de gelovigen had vervolgd en ter dood gebracht.

In Ciabàs was een nieuwe kerk gebouwd, waarheen zeer velen uit de vlakten optrokken om het Woord te horen. De kerk lag aan de rand van het bos bij de ingang van het Angrogna-dal.

Varaglia preekte niet alleen des zondags in de kerk van Ciabàs, maar vier maal in de week. Voor eigen veiligheid sliep hij buiten zijn parochie, in de bergen bij Angrogna. Toen dominee Varaglia met ambtelijk werk bezig was in de laagvlakte, werd hij gearresteerd.

Men vroeg hem, of hij toestemming had van de Roomse kerk om in Angrogna te preken. Hij antwoordde hierop, dat hij was gezonden om het evangelie te verkondigen en dat tegen de decreten van de Paus in, indien deze in strijd met het woord Gods zouden zijn.

Vierentwintig dagen lang werd hij verhoord, terwijl men hem bezwoer, zijn dwalingen te belijden. Toen niets hielp, werd hij naar Turijn overgebracht. Hij kwam toen in handen van de bisschop van Turijn, die vroeger in Rome zijn intieme vriend was geweest en die toen toenadering had laten blijken tot het Evangelisch belijden. Deze oude vriend liet hem nu in een vochtige kerker opsluiten met zware kettingen aan zijn voeten.

Uit zijn gevangenschap zijn twee troostrijke brieven bewaard gebleven:

„Door de vochtigheid van deze plaats is mijn hoofd gezwollen, maar de Barmhartige Vader in de Hemel heeft mij niet verlaten. Veeleer kwam Hij en dag en nacht bleef Hij bij mij, terwijl Hij mij innerlijk zoveel kracht gaf, dat ik uiterlijk weinig pijn leed.” Toen zijn rechters het vonnis over hem velden, en hem tot de brandstapel veroordeelden, verklaarde hij: „Wees ervan verzekerd, dat U spoediger hout nodig zult hebben voor de brandstapels dan dienaren van het Heilig Evangelie, om hun geloof erop te bezegelen, want zij vermeederen dagelijks en 't Woord houdt eeuwig stand”. Daar Varaglia zulk een vooraanstaand priester was geweest in de Roomse Kerk, werden alle middelen aangewend om hem tot terugkeer te bewegen. Maar op elk argument, dat men tegen hem inbracht, antwoordde hij, dat hij zich beriep op het Woord Gods. Tenslotte zei de bisschop: „Pas op, dat de duivel U niet verleidt, zoals hij de heksen doet of dat U zich niet laat vervoeren door de ijdele glorie, gerekend te worden tot de martelaren”. Hierop antwoordde Varaglia: „Het is een grote zonde, aan de duivel de geestkracht toe te schrijven om te sterven voor de eer van God”.

De enige reden van mijn standvastigheid is de hand van God, die in Zijn genade in weerwil van mijn geestelijke duisternis, aan mij ontdekt de grote dwalingen, waarin gij blijkbaar in slaap zijt gewiegd.

Daarna werd hij naar de kathedraal gebracht en als priester ontwaard. Hijzelf verklaarde, dat dit hem meer vreugde gaf, dan hij onder woorden kon brengen. Het was precies dertig jaar geleden, dat hij op dezelfde plaats geordend werd om de mis te bedienen.

Op de Piazza Castello in het centrum van Turijn werd de brandstapel voor hem opgericht. Toen de kerkerdeuren opengingen trad de vijftigjarige martelaar vrolijk en rustig naar buiten, alsof hij niet de dood, maar het onvergankelijk leven voor zich had.

Een ooggetuige bericht: Hij kwam met zo grote zekerheid en opgewektheid uit de kerker, hij sprak zo blijmoedig, dat ik niet geloof, dat zelfs de apostelen en martelaren gewilliger en met meer moed aan het kruis en in de dood gingen. Hij vermaande aanhoudend de aanwezigen en wekte hen op de Heilige Schrift te lezen. Toen hij bij de brandstapel was aangekomen, zette hij aan de honderden personen daar aanwezig de reden van zijn dood uiteen, beleed zijn geloof en legde luid getuigenis af van zijn in Christus gefundeerde hoop op het eeuwige leven. Nadat hij een uur lang over het rijk Gods en over het geloof ge-

sproken had, verzocht hij de aanwezigen met hem het „Onze Vader” te bidden, dat hij met luide stem uitsprak, zonder enige vrees.

Daarna werd hij als een ware getuige van Christus opgehangen en verbrand.

Deze ooggetuige bericht, dat door zijn dood velen tot het licht geleid werden en zich tot het Christelijk geloof bekeerden. Zo stierf dominee Varaglia op 29 maart 1558 de marteldood.

De Waldenzen in Frankrijk in de Provence hadden tussen de jaren 1528-1545 reeds aan verschrikkelijke vervolgingen blootgestaan, zo zelfs, dat deze kerken in de zestiger jaren ophielden zelfstandig te bestaan. Degenen, die nog overbleven, zochten in 1562 aansluiting bij de Gereformeerde Kerk van Frankrijk.

Eenzelfde lot ondergingen ook de Waldenzen in de Dauphiné en nog treuriger verging het de Waldenzen in Calabrië, die van de winter 1562 tot het voorjaar 1563 een lange en vreselijke doodstrijd streden. Aan het hoofd van deze martelaren stond dominee Giovanni Luigi Pascale, die op 10 september 1560 op de brandstapel bij de Engelenburcht in Rome het leven liet.

Het leek dus wel, of de kerken der Waldenzen een totale vernietiging tegemoet gin-

gen. Er bleef alleen over een armzalig hoopje mensen in de onherbergzame Alpen in het Noorden van Italië. Hier hield God hen in stand. Doch van deze bittere strijd en uiteindelijke zegepraal hopen wij een volgende maal iets te vertellen.

P. Groen.

Verantwoording giften Kerkwerk Italië t.m. 18 september 1963

J. B. W. te L. f 17.—; F. d. R. te D. f 10.—; A. P. te G. f 5.—; L. D. te D. f 5.—; G. J. O. te E. f 5.—; J. C. v. V. te V. f 25.—; C. v. d. S. te Z. f 10.—; J. W. L. te L. f 5.—; J. M. M. te H. f 5.—; W. v. d. L. te S. f 10.—; totaal f 97.—.

Totaal incl. vorige verantwoordingen f 2.279.15.

Daar 'de binnengekomen gelden een grotere remise mogelijk maakten, heb ik op de bankrekening van de kerk te Rome 150.000 Lires in plaats van 100.000 Lires overgemaakt.

Ik hoop, dat het door verdere bijdragen spoedig mogelijk zal zijn, opnieuw een flink bedrag naar Rome te remitteren. Als steeds blijf ik Uw bijdragen met gespannen belangstelling tegemoet zien op mijn girorekening Nr. 50440 (P. Groen, Rotterdam).

P. Groen

Na de „Schooldag”

De „Schooldag” van 1963 is weer voorbij.

Evenals vorige jaren zijn ook nu enkele duizenden naar Kampen getogen om een goed woord te horen, om voor de „School der kerken” te offeren en vooral, naar we hopen, om voor haar te bidden.

Temidden van allerlei moeilijkheden, verdriet en zorg is een Schooldag een hartverwarmend gebeuren. Natuurlijk, ook in de viering van die dag is vlees en wereld! We moeten dat geen ogenblik vergeten. Maar die dag is toch ook en vooral een openbaring van de liefde voor de Theologische Hogeschool en voor de kerken die haar dragen en voor wie zij in eerster instantie bestaat en werkt.

Dat meeleven van het kerkvolk met de School is voor de laatste een levensvoorwaarde. Niet alleen omdat ze in finantieel opzicht volledig van de offervaardigheid der kerken afhankelijk is. Zeker ook daarom. Maar dat is niet het voornaamste. Wat veel méér nodig is, wat voor haar zonder meer een zaak van zijn of niet-zijn is, dat is dat de School gedragen wordt door het geloof en het gebed van de kerken. Het is zelfs zó dat de School alleen dan haar werk goed kan doen, dat ze alleen dan kan bloeien, als ze diep in het leven — het Geestelijke leven — van de kerk geworteld is. Of, anders gezegd, de School kan alleen dan echt leven, alleen dan werkelijk een zegen zijn, als ze met de kerken verbonden is door eenzelfde geloof in God en zijn Christus, door eenzelfde band aan het Woord van God en door eenzelfde gemeenschap der liefde tot God en de broeders.

Wie een beetje op de hoogte is van wat zich

in het christelijke en kerkelijke leven overal en in het bijzonder ook in ons land afspeelt, weet dat zich daarin in onze dagen metterdaad een crisis voltrekt. Allerlei tot nu toe algemeen aanvaarde feitelijkheden, waarheden, normen worden kritisch bekeken of zijn reeds losgelaten en weggeworpen. Moderne theologieën en filosofieën spelen daarbij een belangrijke en dikwijls ook fatale rol. En men vraagt zich telkens in zorg af: zal de reformatie welke God aan zijn kerk in ons land in Afscheiding, Doleantie en Vrijmaking gaf door de ontrouw van Gods volk worden geannuleerd. Dat zou wel het ergste zijn van wat ons kan overkomen! Want van wie veel heeft ontvangen zal ook veel worden geëist.

Temidden van deze crisis leven ook onze kerken en onze School. En daarom komt het er voor beiden op aan dat ze metterdaad staan en leven in de geloofsgemeenschap met de verheerlijkte Christus en in Hem met God. Zo dat die gemeenschap het ganse leven en alle activiteit daarvan doortrekt. Dat betekent dat zij zich volstrekt laten beheersen door het levende Woord van God, door dat Woord geheel en alléén.

Voor de arbeid der School wil dat zeggen dat zij geheel en uitsluitend gericht zal zijn op het verstaan van de Heilige Schrift. En dan speciaal zó dat de aktualiteit van Gods Woord, speciaal in verband met de afval, de ketterij, de demonie van onze dagen duidelijk aan het licht komt.

Dat geve God aan onze School.

En daarom moge ononderbroken worden gebeden.

Over artikel 79 en artikel 81

(De schorsing van ds. A. van der Ziel)

De kerkeraad van Groningen-Zuid heeft ds. Van der Ziel publiek voor schorsenswaardig verklaard. Daar begon het mee. Het vonnis was gesproken. Maar het werd nog niet ten uitvoer gelegd. Om nu ook metterdaad tot schorsing te kunnen overgaan riep de kerkeraad naar artikel 79 de hulp in van de naastgelegen kerk van Groningen-Noord. Deze weigerde het in artikel 79 geveerde oordeel uit te spreken dat ds. A. van der Ziel behoorde geschorst te worden, wijl hij een openbare, grove zonde zou hebben gedaan.

Het eerste rode stoplicht op de kerkelijke weg was gaan branden.

Daarna wendde Gr.-Z. zich tot de eerstvolgende classis Groningen om van haar te verkrijgen wat Gr.-N. hem geweigerd had: het voorgaand oordeel dat ds. Van der Ziel schuldig was aan een openbare grove zonde en mitsdien behoorde te worden geschorst in zijn ambtswerk. Maar ook de classis Gronin-

gen weigerde dit oordeel uit te spreken.

Het tweede rode stoplicht op de kerkelijke weg was gaan branden.

Maar ook dit tweede stoplicht werd door de kerkeraad genomen: ondanks de dubbele waarschuwing van Gr.-N. en de classis Groningen besloot de kerkeraad het vonnis dat ds. Van der Ziel der schorsing en bij onbetrouwbaarheid der afzetting waardig is thans ook te executeren: hij schorste hem.

Dit alles heeft met verachting van de kerkelijke weg niets van doen, noch met verachting van het kerkverband. Want de kerkeraad eert één en ander door tegen het oordeel van de groningse classis: Ge moet ds. Van der Ziel niet schorsen, in beroep te gaan bij de eerstvolgende particuliere synode. Deze krijgt dus straks met de zaak van doen. Je moet er niet aan denken, dat daar stoplicht nummer drie gaat branden op de voor veilig verkeer afgebakende kerkelijke weg.

Intussen kwamen er bezwaarschriften in bij een volgende classis Groningen. Tegen

het feit dat Gr.-Z. een noch door de kerkeraad van Gr.-N., noch door een vorige classis schorsenswaardig geoordeeld dienaar zonder de kerk van Gr.-N. en zonder de classis had geschorst, zulks in strijd met het in artikel 79 bepaalde.

En deze classis Groningen sprak uit dat Gr.-Z. daarin onberispelijk heeft gehandeld, wijl de kerkeraad hier weliswaar tegen het in artikel 79 bepaalde had gehandeld doch zich terecht beroepen kon op de in artikel 31 van de kerkenorde verankerde vrijheid van geweten binnen het kerkverband met zijn bindende besluiten.

De gang van zaken getoetst

I. De kerkeraad van Gr.-Z. heeft indertijd reeds voordat die van Gr.-N. in de zaak werd gemengd publiek het oordeel geveld dat ds. Van der Ziel schorsenswaardig was.

Dat was o.i. een ernstige fout.

Want indien een kerkeraad rijpt tot de overtuiging dat zijn dienaar des woords een openbare grove zonde gedaan heeft in de zin van artikel 79 en 80 k.o. dan dient hij tevoren te bedenken dat voor een schorsing een eensluidend oordeel der naastgelegen gemeente nodig is. En of deze dat oordeel zal uitspreken moet de raad afwachten. En een kerkeraad doet wijs indien hij dat afwacht. Want gesteld dat de raad der genabuurd kerk zegt: „niet schorsen” dan is het voor een kerkeraad, die bereids het schorsenswaardig heeft uitgesproken en dat niet in geheim beraad, maar publiek, uitermate moeilijk zich terug te trekken.

Wat Gr.-Z. deed was weinig elegant tegenover ds. Van der Ziel, weinig elegant ook tegenover de kerkeraad van Gr.-N.

Het is toch geen wassen neus het oordeel der naastgelegen kerk te vragen. Het bedoelt toch zeker niet alleen de rechtspositie van een dienaar des Woords veilig te stellen, maar het opent toch ook de mogelijkheid dat de raad dezer genabuurd kerk de kerkeraad, die zijn oordeel vraagt niet slechts een bars „Nee” doet horen, maar in broederlijke samenspreking de kerkeraad, die schorsen wilde, hartelijk overtuigt: wij moeten niet schorsen. Dat laatste, dat overtuigen van elkander, is één van de schone mogelijkheden van het kerkverband niet als een louter juridisch gevatte grootheid, maar als een echt Geestelijke kerkgemeenschap. Reeds daarom was de voorbarige publicatie van het kerkeraadsoordeel: „schorsenswaardig” erger dan onelegant. Het was een kwetsen van deze kerkgemeenschap, die meer is dan een stel kerkordelijke verkeersregels.

Het was, om gezegde redenen, ook niet wijs.

II. De kerkeraad wendde zich tot de classis Groningen. Dat is — ten eerste — een figuur, die artikel 79 niet kent. Daarop heeft prof. Van Wijk in ons blad reeds gewezen. Met het vragen van het voorgaand oordeel van de genabuurd kerk, dat negatief uitviel, was de zaak afgedaan.

Dat laatste had de classis Groningen behoren te overwegen. Zij had o.i. naar artikel 30 deze zaak voor niet-ontvankelijk moeten verklaren. Want deze zaak was er niet een, die door de mindere vergadering i.c. de raad van Gr.-Z. niet had kunnen worden afgedaan. Dat ware het geval geweest indien de kerkeraad van Gr. N. geweigerd had het door art. 79 gevraagde voorgaand oordeel te geven. Maar dat had de kerkeraad niet geweigerd. Ware dat het geval geweest, dan had de raad van Gr.-Z. aan de classis de vraag kunnen voorleggen: de raad van Gr.-N. heeft geweigerd ons naar art. 79 van advies te dienen. Wat nu? Maar dat was niet het geval. De raad van Gr.-N. had geadviseerd. Alleen: dat advies viel niet uit naar de zin van de raad van Zuid. Maar de zaak was afgedaan.

En de classis Groningen had behoren te zeggen tot deze kerkeraad: Broeders, deze zaak gaat ons niet aan. Ze is door U naar art. 79 afgehandeld.

Helaas deed de classis dat niet.

Zij ging zich bezighouden met een zaak die tot de mindere vergadering behoorde.

En dat was een ernstige fout.

De classis sprak, de zaak op haar agendum geplaatst hebbend, bij meerderheid uit: ds. Van der Ziel is niet schorsenswaardig. Ook wie het met dat oordeel der classis eens was, had alle reden zich te verheugen met beving. De classis, eerst geroepen om in tweeder in-

stantie in een dergelijke zaak te oordelen, n.l. over de vraag of een bereids door de kerkeraad met voorgaand oordeel van de raad der genabuurd kerk geschorst predikant ook dient te worden afgezet, had zich laten verleiden om reeds in eerster instantie een uitspraak te doen.

IIa. Men denke zich de mogelijke gevolgen in.

Gesteld dat de classis zou hebben uitgesproken: ds. Van der Ziel is der schorsing waardig. Dan zou de kerkeraad hem met voorgaand oordeel der classis hebben geschorst. Hoe zou het dan hebben moeten toegaan bij een eventuele afzetting? Deze staat naar art. 79 aan het oordeel der classis met advies van de in artikel 11 genoemde deputaten der particuliere synode. In dit geval echter had de classis reeds geoordeeld. Zou dan na deze loop van zaken de particuliere synode hebben moeten oordelen over de afzetting?

Er rijzen meer vragen.

We laten die thans rusten.

Ze zijn een kluijfe voor de juristen.

III. Nadat de classis geweigerd had het „schuldig” over ds. Van der Ziel uit te spreken heeft de kerkeraad hem toch geschorst. Hij beriep zich voor dit zijn doen op artikel 31 van de kerkenorde.

Volgens de kerkeraad was er dus de situatie van artikel 31. „Zo iemand zich beklagt door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt te zijn, de zelve zal zich op een meerdere vergadering beroepen mogen.”

De raad van Gr.-Z. beklagde zich dus verongelijkt te zijn door het oordeel der classis, dat ds. Van der Ziel niet schorsenswaardig was. Nu is het waar: de kerkeraad had ongelijk gekregen. Hij gaf op de vraag: heeft ds. Van der Ziel zich door een openbare, grove zonde schorsingswaardig gemaakt? een bevestigend, de classis een ontkennend antwoord. Maar ongelijk krijgen is nog iets anders dan: verongelijkt worden. En dat laatste was de kerkeraad van Zuid naar zijn oordeel overkomen. Hij meende: ons is onrecht geschied, wij worden door (de raad van Gr.-N. en) de classis verhinderd te doen waartoe God ons roept: een wolf te weren uit de schaapskooi van Christus.

We merken hiertegenover op dat naar artikel 79 dat oordeel: „een wolf” niet aan één kerkeraad alleen staat, maar aan twee kerkeraden.

En de kerkeraad stond toen voor de vraag: moeten we van de uitspraak der classis ons nu beroepen op de meerdere vergadering. Hij besloot tot het laatste.

Intussen is dat besluit dubbel en driemaal in strijd met artikel 79. Met de vraag of ds. Van der Ziel schorsenswaardig is, ja dan nee, had de classis — zie boven — niets van doen, en de particuliere synode eerst recht niet. Maar nu de kerkeraad deze weg opging, mocht men verwachten, dat hij voorts niets zou doen. Zijn gang naar de kerkeraad van Groningen-Noord, vervolgens naar de classis bewijst dat hij erkende: er moet een aan een schorsing voorgaand oordeel zijn van ons zelf én van een andere instantie. Nu hij zich, dat positieve oordeel niet verkregen hebbend, zich tot de particuliere synode wendt, mocht verwacht worden dat hij op het voorgaand oordeel der particuliere synode zou wachten. Niets daarvan: de kerkeraad ging over tot de schorsing van ds. Van der Ziel tegen het oordeel van de raad van Groningen-N., tegen het oordeel der classis Groningen en zonder het voorgaand oordeel der particuliere synode.

Zo is er gehandeld met het kerkverband.

Zo is er gedaan met ds. A. van der Ziel.

IV. De gevolgen bleven niet uit.

Van deze handelwijze gingen diverse gemeenteleden van ds. A. van der Ziel in beroep bij de classis. Alweer naar artikel 31 k.o. Het moet mij van het hart dat er reeds in dit zenden van bezwaarschriften iets onbevredigend zit. Beklagen deze gemeenteleden zich dat zij verongelijkt zijn? Wie is hier verongelijkt? Zijn zij dat? Of is dat ds. A. van der Ziel? Heeft deze laatste zichzelf op de classis beroepen? Ik weet zeer wel, daartoe heeft hij het recht en geenszins de plicht. Maar ik leg er, eerlijkheidshalve zeg ik ook in deze mijn mening, even de vinger bij, omdat het in ons kerkelijk leven herhaaldelijk voorkomt dat de verongelijkte zelf niets doet — dat is, alwéer,

zijn zaak — maar dat anderen zich bij meerdere vergaderingen beklagen niet over het feit dat zij zelf verongelijkt zijn, maar dat een ander verongelijkt is.

De cardinale vraag waarmee de classis te doen kreeg was deze: handelde de kerkeraad van Groningen Zuid juist door ter rechtvaardiging van het voorbijgaan van artikel 79 en het oordeel des kerkeraad van Groningen-N. en dat der classis Groningen, zich te beroepen op artikel 31?

Die vraag werd door de classis bevestigend beantwoord.

Het is o.i. te betreuren dat de classis op deze vraagstelling, in de bezwaarschriften aan de orde gesteld, inging. Want daardoor kwam de eigenlijke zaak, of hier waarlijk tucht werd geoefend over een schuldig dienaar des Woords niet aan de orde, doch ging de classis handelen over de formele gang van de procedure.

In het wereldlijk recht is dat mogelijk. Daar kan een hogere rechtbank op grond van formele fouten in de procedure zelfs een vonnis van een lagere rechtbank vernietigen zonder zich over de zaak zelf uit te spreken. Maar op kerkelijke vergaderingen moeten de (kerkelijke) zaken op kerkelijke wijze worden behandeld. Nooit formeel. Daar gaat het altoos over de broeder. Hier over ds. Van der Ziel. En de belangrijke vraag is niet: hoe moet hij worden geschorst, maar: moet hij worden geschorst? En zowel de klagers als de classis hadden die vraag in het oog moeten houden. De klagers hadden moeten zeggen tot de classis: onze kerkeraad heeft ds. Van der Ziel geschorst, naar ons oordeel, naar het oordeel van de kerkeraad van Groningen Noord en van de vorige classis Groningen een dienaar des Woords, die niet schuldig is aan een openbare grove zonde. En de classis had daarop ingaan behoren te zeggen:

1. Het oordeel of ds. Van der Ziel schorsenswaardig was komt naar artikel 79 niet aan de kerkeraad van Groningen Zuid alleen toe.

2. Dat de kerkeraad zo vóór als na de uitspraak van de kerk van Groningen-Noord en de classis Groningen dat oordeel alléén uitsprak was in strijd met artikel 79.

3. Dat de kerkeraad overging tot de schorsing van een door de zusterkerk (en de classis) onschuldig geoordeeld predikant, is daarom in strijd met de kerkelijke afspraken.

4. De classis dringt er bij de kerk van Groningen-Zuid op aan zo haast als dat kan dit schorsingsvonnis te herroepen.

De classis deed dat niet.

Zij ging in op de bezwaarschriften.

Oordeelde formeel kerkordelijk.

En sprak uit dat de kerkeraad zich voor zijn doen (beroep op de particuliere synode en daarvóór reeds schorsen) terecht beriep op artikel één en dertig.

De classis heeft daarmee geenszins het oordeel der vorige classis: „niet schorsenswaardig” herroepen. Maar zij heeft wel getolereerd dat dit oordeel buiten werking werd gesteld en dat tegen dat oordeel ds. Van der Ziel werd geschorst.

Lezer, het verhaal wordt eentonig.

Ik kan het niet helpen.

Dat wordt zo als eenvoudige zaken ingewikkeld worden gemaakt.

Artikel 79 en artikel 31

De kerkeraad van Groningen-Zuid en de classis Groningen hebben artikel 31 tegen artikel 79 uitgespeeld.

Kan dat?

O.i. niet.

De fout bij dergelijke betogen is dat men uitgaat van een verkeerd vooroordeel. Men doet alsof de kerkenorde een gesloten canon is als de Heilige Schrift en een Schrift, die niet kan gebroken worden. Om dan vervolgens de kerkenorde uit te leggen naar alle regels van de exogese der Heilige Schrift.

Daar ligt de grondfout.

En de tweede is dat men daarbij in de kerkenorde fundamentele artikelen en niet-fundamentele gaat onderscheiden, waarbij dan de fundamenteel geachte artikelen moeten doorslag geven bij de verklaring van de niet-fundamenteel bevondene. Deze laatste niet-fundamentele moeten dan het loodje leggen. En artikel 79 met behulp van artikel 31 buiten werking worden gesteld.

Maar de kerkenorde is geen gesloten canon.

Geen onbreekbare Schrift. Zij is ontstaan uit de samenvoeging van allerlei losse synodale bepalingen. Dat eerst. En zij handelt in diverse hoofdstukken over allerlei ongelijksoortige zaken: over de diensten in de kerk, over de kerkelijke samenkomsten, over de leer, de sacramenten en andere ceremoniën, over de kerkelijke tucht. En zo handelen ook artikel 31 en artikel 79 over geheel eigensoortige en andersoortige zaken. Niet artikel 31 fundamenteel en artikel 79 niet-fundamenteel. Maar beide, in de zaken waarover zij handelen, fundamenteel.

Artikel 31 in de zaak van beroep.

Artikel 79 in die van de kerkelijke tucht over ambtsdragers.

Wie de eigensoortigheid dezer artikelen miskent, maakt ongelukken.

Artikel 31.

Het is van belang dat artikel 31 staat in het hoofdstuk over de samenkomsten. Dit artikel zegt dat de kerkelijke vergaderingen, de meerdere, ook mogen handelen over zaken van beroep. In artikel 30 was reeds gezegd dat de meerdere vergaderingen slechts mogen handelen over zaken, die in de mindere vergadering niet konden worden afgedaan en over het geen tot de kerken der meerdere vergadering in het gemeen behoort. Daaraan wordt nu in artikel 31 toegevoegd dat de meerdere vergadering ook moet handelen over die zaken, die bij haar aanhangig gemaakt door iemand, die zich door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt acht.

Daarover gaat het.

Over beroep van de kerkeraad op de classis; van de classis op de particuliere synode; van de particuliere op de generale synode.

Indien iemand zich beklagt dat hij verongelijkt is. Dat is dus niet iemand die ongelijk heeft gekregen, maar aan wie onrecht gedaan is. Hij zou dat in stilheid kunnen dragen. Maar dat meent hij niet te mogen doen. Hij beklagt zich. Bijvoorbeeld bij zijn kerkeraad. Dan mag hij zich beroepen op de classis. Hij is daartoe niet verplicht. Maar het mag wel. En hij besluit dat te doen. Dan moet de classis zijn zaak afhandelen. Heeft deze dat gedaan dan is de kous af: hetgeen door de meeste stemmen goed gevonden is zal voor vast en bondig gehouden worden. Daaraan heeft de klager en heeft de mindere vergadering zich dan te houden.

Tenzij...

Tenzij hetgeen door de meeste stemmen werd goed gevonden bewezen worde te strijden tegen Gods Woord of tegen de artikelen in deze generale synode besloten zo lang als deze door geen andere synode veranderd zijn.

In dat laatste geval is er een conflict.

De keus: zich buigen voor de uitspraak der meerdere vergadering of niet. Indien het tegen Gods Woord is dan niet. Het geweten is tenslotte niet gebonden aan enige uitspraak der kerk maar alleen aan Gods Woord.

Maar kerkelijk is de zaak afgedaan.

Hoe zulk een gewetensconflict moet worden opgelost, daarover spreekt artikel 31 zich niet uit.

Dat is niet zo erg.

In een kerkenorde kan niet alles geregeld worden.

Zeker niet een nood-situatie.

Gelukkig: de Bijbel is er ook nog!

En nu komen de ongelukken daarvandaan dat men sedert de vrijmaking van dit artikel 31 een voor alle situaties van het kerkelijk leven geldend „fundamenteel” artikel gemaakt heeft. Een algemeen gedragspatroon ten aanzien van alle mogelijke besluiten van mindere vergaderingen.

En dat staat in dit artikel niet.

Daar staat alleen hoe iemand handelen mag die zich door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt acht.

Dan mag hij zich beroepen niet op alle meerdere vergaderingen, maar op DE meerdere vergadering.

Eén keer.

En dan is de kous af.

Artikel 79

Artikel 79 handelt over iets totaal anders. Over de tucht over ambtsdragers. Schorsing van ambtsdragers moet geschieden door vóórgeand oordeel des kerkerads derzelve en der naastgelegen gemeente. Indien de laat-

ste kerkeraad zegt: „niet schorsen” dan is de zaak afgedaan.

Dan gaat de schorsing niet door.

Uit.

En daar komt dan artikel 31 verder niet bij te pas.

Tenzij

Maar als nu, terwijl voor de betrokken kerkeraad onherroepelijk vast staat dat een dienaar des Woords een openbare grove zonde gedaan heeft en de andere kerkeraad zulks ontkent?

Dan staat de kerkeraad voor een uiterst précaire situatie. Want van tweeën één: hij vergist zich, of hij vergist zich niet. Daarover moge hij zich dan ernstig beraden. Gesteld dat de raad ook daarna moet blijven bij zijn oordeel dan is de keuze moeilijk, want of hij moet zulk een kwade herder dulden, of de gemeenschap met een kerk verbreken, die kwade herders de hand boven het hoofd houdt.

In dat dilemma is de keus niet twijfelachtig. Zo'n kerkeraad moet de wolf weren.

Dat is hem door de HEERE bevolen.

Niet om broederlijke correspondentie te onderhouden met kerk(en) die wolven niet meer onderkennen.

Maar als dat laatste het geval is, dan is de

INHOUD:

Werp uw staf niet weg	C. P. P.
Christus geeft Zichzelf aan de zijnen door zijn Geest	C. V.
Op bezoek bij de kerk der Waldenzen	P. G.
Na de „Schooldag”	
Over artikel 79 en artikel 81	G. V.
Een korte nabeschuwing	R. H. B.
Persschouw	
Kerknieuws	

ontrouw van zulke kerken ook reeds lang in andere zaken gebleken.

En dat is de vraag.

Is ds. A. van der Ziel een kwade herder?

En is de kerkeraad van Groningen-Noord zó diep gezonken dat hij de kwade herders niet meer van de goede onderkent?

Dat is de eenvoudige zaak.

Die in de juristerij over artikel 79 en artikel 31 alleen maar verdonkerd wordt.

Wordt en weest nuchter. G. Visee

Een korte nabeschuwing

In „Opbouw” van 3 mei gaven we antwoord op de beschouwing van dr. A. J. Verbrugh in „Ons Politeuma” van november en december 1962 naar aanleiding van onze kritiek op de politieke richtlijnen van het G.P.V. en op het concept-verkiezingsprogramma van 't G.P.V. In reactie hierop schreef toen de heer P. Jongeling in het „Gereformeerd Gezinsblad” van 9 mei 1963 een driestar onder de titel „Jammer”. Hij beschuldigde ons daarin van „politiek” omdat ik bijna vijf maanden voorbij zou hebben laten gaan vóór ik dr. Verbrugh antwoordde en nu zó kort vóór de verkiezingen met mijn reactie kwam, dat Verbrugh niet meer op tijd kon antwoorden. De eindredacteur van het Gezinsblad kleedde deze beschuldiging wel in een wat verholde vorm: ik had het nu aan mij zelf te wijten wanneer sommigen zouden denken „aan „politiek” in de slechte zin des woords”. Ik heb een poosje gewacht met het antwoord op deze aan een verdachtmaking grenzende beschuldiging. Het zou n.l. kunnen zijn dat dr. Verbrugh nog in „Ons Politeuma” op mijn artikel inging en dan konden deze zaken tegelijk afgehandeld worden. Bovendien leek het mij beter de zaken even te laten rusten tot na de verkiezingen. Ik heb in mijn schrijven in ons blad over de principiële kwesties die met het G.P.V. en de door het verbond gevolgde politieke koers samenhangen, nooit de actualiteit gezocht maar telkens met reageren enige tijd gewacht, omdat het mij om de zakelijke kwesties ging en bezinning hier noodzakelijk is. Dr. Verbrugh heeft echter in de afgelopen maanden niet gedupliceerd (wat zijn goed recht is) en daarom lijkt het mij goed thans deze kwestie af te doen. Welnu: indien de eindredacteur van het Gezinsblad mijn artikel rustig gelezen had, was zijn driestar hem zeker in de pen gebleven. Ik gaf n.l. in het begin van mijn artikel een verklaring, waarom ik met antwoorden enige tijd gewacht had en wel in de volgende woorden:

„Wij hebben met beantwoording enige tijd gewacht. Het leek ons beter de zaak even te laten bezinken. Bovendien is de manier van discussiëren van dr. Verbrugh van dien aard dat een mens alle lust zou vergaan op zulk geschrijf te antwoorden.” Ik had dus zelf als redenen voor mijn wat latere reactie opgegeven: a. de wenselijkheid de zaak even te laten bezinken; b. de manier waarop Verbrugh gereageerd had. Daar moet een mens eerst eens even overheen komen vóór hij het zakelijke daar dan uitlicht, zoals ik in mijn reactie trachtte te doen. Ik meen dat het goed recht is van een aangevallene het tijdstip te kiezen waarop hij reageert. Daar komt echter nog iets bij en dat weegt hier ook zwaar.

Mijn reactie verscheen in „Opbouw” van 3 mei, inderdaad kort vóór de verkiezingen. Het plaatsen van een artikel is echter zaak van de redactie. Indien de eindredacteur van

het Gezinsblad werkelijk moeite had met mijn late reactie, had hij op zijn minst zich mogen afvragen, wanneer het artikel door mij **geschreven** en **ingezonden** was. Hij zal toch ook wel weten dat kopij soms lange tijd blijft liggen vóór ze geplaatst kan worden. Welnu: mijn artikel was al weken eerder geschreven en ingezonden. Tot mijn spijt hield ik geen aantekening van verzending: ik kan dus geen precieze datum noemen. Ik denk trouwens dat maar weinig auteurs dat zullen doen. Maar een feit is dat ik in mijn artikel een zinsnede citeer van ds. Vink onder toevoeging dat hij deze schreef: „in het laatste nummer van het „Calvinistisch Jongelingsblad”. Ik heb het nu even nagekeken: dat was het nummer van 22 maart 1963. In de week na het verschijnen van dit nummer schreef ik mijn artikel: dat was eind maart. Om kort te gaan: er was dus geen sprake van dat ik mijn artikel zo laat schreef met de opzet dat dr. Verbrugh vóór de verkiezingen niet zou kunnen antwoorden. Ik moet erbij zeggen: er was zelfs geen haar op mijn hoofd die daaraan dacht. En dat het enkele weken duurde vóór de redactie het artikel plaatste, zal zijn oorzaak wel hebben gehad in overvloed van kopij. Al met al: de enige reden dat ik eind maart reageerde op de artikelen van Verbrugh in november en december was hetgeen ik zelf in de aanvang van het artikel als zodanig noemde: de zaak eens even te laten bezinken. Ik wachtte — zoals ik boven aantoonde — bovendien niet bijna vijf maanden maar slechts drie maanden.

De zaak is op zichzelf natuurlijk weinig belangrijk. Maar dat ik mij hier breedvoerig verantwoord is omdat het hier een symptoom geldt van de onder ons heersende ziekte: hals over kop in de pers op elkaars uitingen reageren. Niet eens even bij elkaar informeren hoe bepaalde zaken zitten, wél beschuldigen en in een verkeerd daglicht stellen. Bovendien: ik werd hier toch maar door de eindredacteur van het Geref. Gezinsblad in een driestar in het redactioneel gedeelte den volke voorgesteld als iemand die met zijn reacties op aanvallen „politiek in de slechte zin” bedreef. En dat in een rubriek waarin vrijwel nooit personen in eigen kring worden genoemd of besproken. Ik heb weer — evenals in het geval Verbrugh — enige maanden gewacht met reageren. Dan zijn de emoties wat bedwongen en is een mens wat zakelijker geworden. Ik kan er thans bijvoegen dat ik de heer Jongeling ondanks hetgeen passeerde beslist geen kwaad hart toedraag en dat ik verwacht dat hij ronduit, in het redactioneel gedeelte van het Gezinsblad, amende honorable zal doen.

2. We zijn intussen met de eindredacteur van het Gezinsblad nog niet klaar. In een tweede driestar in hetzelfde nummer onder de titel „Schampschot” gaat hij in op wat wij aan het slot van het artikel in het nummer

van 3 mei schreven met betrekking tot een eventuele verkiezing van de heer Jongeling: „Ik hoop van harte” — zo schreven we — „dat de heer P. Jongeling in de Tweede Kamer komt. Misschien zal het „Geref. Gezinsblad” zich dan in zijn hoofdartikelen wat minder eenzijdig op de bestrijding van de A.R.-partij gaan richten. De heer Jongeling zal stellig in de Kamer ervaren dat er meer in de politiek aan de orde is dan de bestrijding van deze partij”. De eindredacteur van het Gezinsblad heeft zich deze opmerking nogal aangetrokken. Hij spreekt van een „giftige stekel” in de staart van mijn opmerking en hij distilleert uit deze woorden: dat ik de hoop uitspreek dat de heer Jongeling in de Kamer zal komen „vooral, opdat die Kamer aan onze geestelijke, politieke en zedelijke verbetering zal gaan werken, en via deze reclasseringsarbeid komt er dan bij het „Geref. Gezinsblad” misschien óók enige verbetering. De heer J. zal dan immers ervaren dat er in de politiek meer aan de orde is dan bestrijding van de A.R.-partij”. Het is mij duister hoe de heer Jongeling dit alles uit mijn woorden kan distilleren. Het enige wat ik gedaan heb is: a. de hoop uitspreken dat de heer Jongeling in de Kamer kwam en b. daarbij de kritische opmerking maken dat dit er toe mocht leiden dat hij zich in de eindredactie van het „Gezinsblad” wat minder eenzijdig op de bestrijding van de A.R.-partij mocht richten. Men kan er over discussiëren of ik die laatste opmerking terecht maakte. Ik stem met de heer Jongeling onmiddellijk toe dat hij in zijn 15-jarig hoofdredacteurschap van het Gezinsblad meer deed dan de A.R. bestrijden. Ik kan daaraan toevoegen dat ik veel van wat hij schreef en schrijft met instemming lees en daar waardering voor heb. Ik zou anders ook niet de hoop hebben uitgesproken dat hij in de Tweede Kamer kwam. Maar ik behoud mij het recht voor kritiek te hebben op bepaalde onderdelen van de journalistieke arbeid van de eindredacteur van het Gezinsblad. Uiteraard heeft hij dat recht ook ten opzichte van ondergetekende en anderen. En ik ontken dat mijn opmerking: **misschien** zal het „Geref. Gezinsblad” zich dan in zijn hoofdartikelen wat minder eenzijdig gaan richten op de bestrijding van de A.R. partij enz., inhoudt dat ik **vooral** hoop dat de heer Jongeling in de Kamer komt opdat **die Kamer** aan de geestelijke, politieke en zedelijke verbetering van de eindredacteur van het Gezinsblad gaat werken. Het is er door de heer Jongeling met de haren bijgesleept en zwaar overdreven. Ik was en ben van oordeel dat het Gezinsblad zich in de verkiezingstijd eenzijdig richtte op de bestrijding van de A.R. partij. Men kan daarover van mening verschillen — nogmaals — maar met de **geestelijke**, politieke en **zedelijke** verbetering van de eindredacteur heeft dat niets te doen. Er zijn politieke splinterpartijen geweest, en ze zijn er nog, die louter van kritiek op de grote politieke partijen leven. Ik zou het G.P.V. niet graag in die positie zien. Ik meen dat er groter arbeid te verrichten valt zowel in de Kamer als in de pers en daarop doelde ik met deze opmerking. En de heer Jongeling moet er beslist geen „giftige stekel” in zien: zo was het niet bedoeld en zo stond het er ook niet. De eindredacteur van het Gezinsblad stelt tegenover mijn uitlating de „zakelijke, hoffelijke en hoogstaande wijze” waarop prof. Van Wijk discussieert. Hij vond mijn uitlating een stukje „politiek”. Zonder mij tot de hoogte van prof. Van Wijk te willen perheffen, ben ik van oordeel dat ik op het onhoffelijke, onzakelijke stuk van dr. Verbrugh in „Ons Politieuma” zakelijk in „Opbouw” heb gereageerd en dat mijn opmerking aan het adres van de heer Jongeling daar niet mee in strijd was. Ik wil ten overvloede verklaren dat ik niet de bedoeling had hem persoonlijk te kwetsen: het lag ook beslist niet in mijn woorden. En verder wens ik hem van harte geluk met de wijze, waarop hij in de Kamer van start is gegaan.

3. Nu ruimte gemaakt hebbende voor enkele opmerkingen in breder verband, willen we er tenslotte de aandacht van onze lezers op vestigen (en als het mag ook nog van de eindredacteur van het Gezinsblad) dat ik heus niet de enige was in G.P.V. kring die kritiek had op het verkiezingsmanifest van 't G.P.V. Met veel genoegen las ik n.l. in „De Wachter” van 15 juni 1963 een open brief van ds. A. Veldman aan de hoofdredacteur, waarin deze verklaarde dat hij in een rede op de vergadering van de Zuidhollandse gereformeerde

kiesvereniging (6-2-1963) kritiek had geïfend op het manifest „formeel en materieel”. Ook, aldus ds. Veldman, „heb ik op de lacunes gewezen. En ik heb de vergadering opgewekt zo'n program, kristallisatie van tijdsbeeld in confrontatie met Schrift en belijdenis, sympathetisch-CRITISCH te bestuderen”. Wat is dat nu anders dan wat ondergetekende in zijn kritiek in „Opbouw” deed?

Ds. Veldman schreef nog meer wat ik met instemming las: „Tenovervloede heb ik gezegd dat de z.g. Politieke Richtlijnen, waaraan gedokterd wordt, nimmer door het GPV kunnen worden aanvaard. Daaraan wil ik nooit gebonden worden. Deze kunnen worden uitgegeven voor discussie, nooit voor vaststelling. Zodra het GPV het laatste doet is het verbond van haar kracht beroofd”. Ds. Veldman schreef dit alles vóór de verkiezingen (13-5-'63). Onze lezers zullen zien dat hij in 't slot van wat ik citeerde, heel wat krasser taal spreekt dan ik in mijn kritiek deed. Maar zakelijk gelezen ben ik toch dankbaar dat hier eindelijk na de kritiek van dr. Smits(!) en van ondergetekende opnieuw een stem klinkt die zegt: deze kant niet op. Schrift en belijdenis zijn de grondslag van het verbond en daarnaast hebben we geen bindende politieke richtlijnen nodig. Enfin, de richtlijnen zijn nu voor een jaar in de ijskast. Het is te wensen dat ze er niet weer uitkomen.

4. Aan 't-slot van mijn artikel in „Opbouw” van 3 mei sprak ik de hoop uit dat wij als gereformeerden binnen het GPV eindelijk eens wat ruimer over de onder ons aanhangige vraagstukken zouden kunnen gaan praten. Daar is zeker reden toe, óók na de gevoerde verkiezingsstrijd. Het was duidelijk dat de leiding van het GPV de laatste weken vóór de verkiezingen de „verontrusten” binnen de AR-partij opwekte op de lijst van het G.P.V. te stemmen. Ik verwijs daartoe slechts naar het hoofdartikel van 13 mei 1963 in het Geref. Gezinsblad. Ook anderen is dit niet ontgaan. „De Wachter” wijdt er in het juni-nummer hele beschouwingen aan. Men zocht dus bondgenoten in de politieke strijd bij de stembus die geen lid van het GPV en helemaal geen lid van de vrijgemaakte kerken waren. Maar deze „verontrusten” lieten zich voor de hen toegedachte functie in dit bondgenootschap n.l. alleen maar stemmen op de GPV lijst, in het algemeen niet vinden. De hoofdredacteur van het Gezinsblad toonde dit terecht aan in het hoofdartikel van dinsdag 21 mei. Alleen: met zijn conclusie ben ik het niet eens. Hij schrijft: „dat ook nu weer blijkt dat waarachtige politieke reformatie slechts kan gedijen en aanslaan op de bodem van kerkelijke reformatie”. En de „verontrusten” uit chr. geref. kring en uit de kringen van de hervormd-gereformeerden dan? Dat deze mensen ondanks alles toch in het algemeen niet op de GPV lijst stemden, vindt zijn oorzaak niet in de eerste plaats omdat zij kerkelijk de zaken verkeerd zouden zien, maar vooral — het blijkt ook uit beschouwingen in „Tot vrijheid geroepen” — omdat we als GPV tot nu toe geen mogelijkheid hebben gezien met deze mensen aan de praat te komen en zij er niet voor voelen alleen houthakkers- en waterputtersdiensten bij de stembus te verrichten.

Toen destijds in A.R.kring oppositie ontstond tegen de koers van de partij en in publieke geschriften naar buiten trad (Dr. N. J. Hommes e.a.) wees ik op de mogelijkheden die hier voor het G.P.V. lagen. Er is daar toen heel wat over te doen geweest. Er kwamen artikelen over „trouw aan de ene eed” enz. Ik vraag nu in gemoede: waarin verschilt hetgeen de leiding van het G.P.V. in de weken vóór de verkiezingen deed **principieel** van hetgeen ik toen opmerkte? Men trachtte welbewust de „verontrusten” in de A.R. partij achter de G.P.V. lijst te verenigen. En men doet dit nog. In het Gezinsblad van 21 september kan men een brede bespreking vinden van het boek, dat Patrimonium onlangs uitgaf: „Antwoord aan deze tijd” van de hand van dr. Verbrugh. Zoals bekend is voorzitter van het bestuur van Patrimonium de heer M. W. Schakel, de kamer-candidaat der „verontrusten”. Aan het slot van zijn bespreking schrijft dr. Verbrugh: „Wij eindigen nu met te zeggen, dat wij het normaal zullen vinden en een bewijs van een vastberaden koers als de commissie van Patrimonium ons zou zeggen: „Ons antwoord aan u is dit: Wij verlaten de huidige A.R.P., waar wij niet horen, wij strijden uw strijd en laten wij ons veldtochts-

plan coördineren”. De Heere geve de commissie kracht door Zijn Woord en Geest”.

Ik vraag: indien de commissie Patrimonium dit deed (er zitten syn. gereformeerden in, hervormd-gereformeerden en christelijk-gereformeerden), wat zou de leiding van het G.P.V. dan doen? Ik neem aan dat Verbrugh met zijn oproep geen slag in de lucht doet, maar dat hij dit serieus meent. Ik lees in de open brief van ds. Veldman die ik eerder citeerde, dat hij een gesprek heeft gehad met de heren Beeftink en Verbrugh en dat deze heren hem verklaard hebben, dat de lijn Godschalk/Smits goed was. Maar als ik iets van de brochures van dr. Smits begrepen heb, dan is het dit, dat het G.P.V. tot de leden van de vrijgemaakte Geref. Kerken te allen tijde beperkt moet blijven. Hoe is dan deze oproep daarmee te rijmen?

5. Het ware te wensen dat er over deze dingen eens rustig kon gesproken worden zonder dat men bij voorbaat in de hoek der verdachten geplaatst wordt. Wij staan als vrijgemaakt gereformeerden politiek voor allerlei vragen. Dat geldt niet alleen voor hen die zich in het G.P.V. georganiseerd hebben, maar ook voor hen die lid zijn van de A.R.P. en ook voor de vele politiek-daklozen die er onder ons zijn. Wij binden ons allen als kerkleden aan Schrift en belijdenis. In het niet mogelijk dat wij weer eens met elkaar in gesprek raken zonder elkaar bij voorbaat te disqualificeren? Het Amersfoorts Congres was geen congres van het G.P.V. maar van gereformeerden. Zou het onmogelijk zijn weer eens met elkaar in gesprek te komen over politieke vraagstukken en elkanders politiek verschillend georganiseerd zijn daarbij voorlopig als een feit te aanvaarden? De vraagstukken, waarvoor wij politiek geplaatst zijn, zijn niet eenvoudig. Het gaat zowel om de principiële beoordeling van hetgeen de oude voormannen (Groen, Kuyper, Lohman, Colijn e.a.) schreven als om de huidige principiële en actuele vraagstukken. Wij hebben elkaar nodig en wij werken nu veelszins naast elkaar. Misschien dat wij dan ook eens boven het nu al jarenlang in onze kring vaak gehanteerde dilemma extremisten-achteraankomers uitkwamen. In feite staan Jongeling, Verbrugh, Meulink en Van Zwieten veel minder ver van elkaar af dan vaak gedacht wordt, om van anderen nu maar te zwijgen.

Enschede.

R. H. Bremmer

PERSSCHOUW

Een herinnering aan W. G. van de Hulst

Heel velen zullen met ontroering de tijding van het overlijden van Van de Hulst hebben vernomen. Hoeveel duizenden heeft hij in hun jeugd onvergetelijke uren van intense vreugde — en van nog veel meer! — verschaft! Wie zal berekenen de diepgaande, echt christelijke invloed die de boeken van deze eerste onder de auteurs van kinderboeken generaties lang op gevoelige kinderharten heeft uitgeoefend?

De Nieuwe Rott. Courant publiceerde een paar maanden geleden een recent interview van een medewerker met de vier-en-tachtig-jarige. Omdat het de grote kindervriend zo prachtig typeert nemen we het hier graag over.

Wie heeft niet als kind Jaap Holm „gezien”? Of Peerke, of Niek van de bovenmeester? Wie heeft niet gesnikt bij het verhaal van Ouwe Bram, zich vereenzelvigd met Willem Wycherts? In angst gezeten met Gerdientje?

Hij woont in Utrecht. En rijdend langs de lange rij van eendere huizen zie ik hem plotseling achter een erker zitten, het grijze hoofd scheef boven een donker bureau. Donker is ook de deur, waarop met de sierlijkste letters ooit gezien W. G. v. d. Hulst geschreven staat. En donker zijn de boeken en gordijnen, de kasten en fauteuils in de erkerkamer waar de vieren-tachtigjarige schrijver nog elke dag zijn vaste uren maakt.

Dat feit brengt dadelijk de vraag naar voren: „Bent u nog aan iets nieuws bezig?” Het antwoord van de heer Van de Hulst moet toch wel dadelijk iets van zijn karakter en van zelfkritiek aanwijzen:

„Ik kom er niet meer toe. Je weet ook nooit of nieuw werk nog op peil zou staan. Zo niet, dan zou dat aan je vorig werk ook schade doen. En als de mensen zeggen: Je kunt zien dat-ie oud wordt, dan ben je te lang doorgedaan. 't Is beter op te houden vóór het zover is.”

Hij zegt 't met merkwaardige scherpte op zichzelf en zonder pose. En even rustig laat hij er dan op volgen: „Ik voel het als een wonderlijke

zegen dat ik al vijfenvijftig jaar heb mogen schrijven, en dat al mijn boeken nog even frequent als in het begin worden gedrukt én gelezen."

Ik kijk naar de driedubbele rij kinderboeken, kinderbijbels en verhalenbundels die in het kastje naast de schrijver staan. Het is inderdaad geen vanzelfsprekende zaak, dat iemand zijn boeken vijftig jaar zó levend houdt, vertaald nog bovendien in het Engels, Bataks, Noors, Afrikaans en wie weet welke talen meer.

Er moet toch iets wat niet alledaags is aan de hand zijn met Jaap Holm, met Willem Wycherts en met Gerdientje, dat grote en kleine kinderen deze figuren na enkele minuten met rode hoofden volgen. Dat grote mensen knikken, zodra de naam Ouwe Bram gevallen is, en dat kleine kinderen van 1962 ademloos in de verte staren als zij vernemen wat er gebeurde in het Wegje in het koren. Men kan verschil van mening hebben over de wijze waarop een Bijbel voor de kinderen geschreven zou moeten zijn, zeker wanneer een uitgave als die van J. L. Klink als vergelijkingsmateriaal kan dienen. Maar helemaal rechtvaardig is ook deze vergelijking nog niet. Want wat Anne de Vries, leerling van Van de Hulst in menig opzicht, bij het vijftigjarig jubileum van zijn meester schreef, mag toch wel eens bedacht worden.

"....Om de ware grootheid van deze figuur te zien moet men vijftig jaar teruggaan. Men stelle zich de aard van de kinderlectuur van die tijd nog eens voor: zoetelijke, moraliserende of evangeliserende verhalen in grote-mensen-stijl, waaraan alle leven ontbrak. Daar breekt deze man met de kinderziel ineens dwars doorheen. Hij spreekt de taal van de kinderkamer, van de straat, van het schoolplein. Hij schrijft over avonturen zoals elk kind ze beleeft en waarin elk kind zichzelf herkent. (...) deze manier van schrijven is in die dagen niet minder dan een uitvinding geweest, een uitvinding die men hier en daar in het buitenland nog steeds niet heeft gedaan."

Het ging vanzelf

Over al deze dingen denk ik, de blik gericht op de vele en vrolijke boeken tegenover mij. Van de Hulst kijkt ook, vergenoegd, rustig. Hij heeft kort grijs haar en een korte grijze snor, en hij trekt aan een sigaar. Er zit een onderscheid in zijn knoopsgat.

"Hoe bent u eigenlijk op het idee gekomen?" vraag ik. Want op de een of andere wijze moet het toch begonnen zijn.

"Tja, hoe..." Het is alsof de schrijver in de witte jas het ver verleden ziet. Als vanzelf begint zijn stem te vertellen, en dat is iets anders dan gewoon-maar-praten.

"Ik had naast mijn onderwijsstudie altijd veel gestudeerd, vooral literatuur. Stond erg onder invloed van de Tachtigers." Hij kijkt nu over de rook heen naar mij. "Vergeet niet dat ik in 1880 geboren ben. In Elseviers Maandschrift en in Eigen Haard had ik zo wat artikelen geschreven. Toen heb ik op een keer gedacht: ik zou voor kinderen willen schrijven. En Willem Wycherts was het eerste boek.

"Op een keer moest ik onverwachts invallen voor het Hoofd. Ik zag er bar tegenop, want dat was geen kleinigheid. Maar tegen die jongens zei ik: "Als ik geen straf hoeft te geven, ga ik om drie uur vertellen!" Het was een gok, maar ze liepen erin. Waarover! vroegen ze. Ja, dat wist ik ook niet. Over de Spanjaarden. Dat doet het namelijk altijd: Maar ik had geen seconde gehad om me voor te bereiden.

"Toen ben ik gaan vertellen. Er kwam mij een museum met een oude muur in de gedachten, waar ik als kind eens onder een verboden touw was doorgekropen om aldus onder een luifel te kunnen zitten. Daar had ik bij mijzelf hele verhalen over voorbijkomende Spanjaarden gefantaseerd. En dus begon ik, in die klas... er zaten eens twee jongens op een muurtje bij de stoep...."

Van de Hulst zit zelf ook al helemaal weer in het verhaal; hij loopt naar de kast en citeert: "Zeg Maarten! — Nou, wat? — Maarten, hóór es!"... En het gesprek over de Spanjaarden die mogelijk zullen passeren en die je al doodsteken als je maar lacht, is op gang. Over het boek heen zegt de auteur: "ik wist zelf ook helemaal niet hoe het af zou lopen. En toen alle klassen al buiten waren, zaten wij daar nóg! Ten slotte moest ik wel ophouden, met de belofte later verder te gaan. Ja, daar is toen dat boek uit voortgekomen. Dat gaat soms gek."

Hij peinst daar zelf over en zegt langzaam: "Er zit voor een schrijver een eigenaardige waarde in die drang naar het verhaal bij ieder kind. Ik heb bij dat vertelluur nooit naar verhalen hoeven zoeken, ik bedacht ze zelf. Bij al mijn schrijfwerk is het zó gegaan, dat ik tevoren zelf het eind niet wist. Onwillekeurig werd dat ook een verrassingsmoment: wat ik niet wist kon ik ook niet verraden. Het einde van een boek groeit op uit het verhaal.

Zichzelf herkennen

Daar heb je nu Bello, een klein boekje. Ik had beloofd het te schrijven, en op een vrijdagavond kon ik er niet meer onderuit, het móest gebeuren. Maar ik wist niets. Daar, voor dit bureau, daar zat ik. En ik keek naar buiten. Daar regende het, régende het... En opeens had ik mijn begin:

"....Het regende maar, het regende maar. En Bello zat onder een kar." Waarom? Ja, dat zag ik zo voor me: die hond met een scheve kop onder zo'n ouwe handkar. Zijn baasje was dus weg. Wie was dat baasje? Waar zat hij? In een cabine van een vrachtauto waarin hij mee wilde. Zo loopt het verhaal, en voor je het zelf weet gaat het verder. Die vrachtauto rijdt weg en de hond krijgt zijn baasje in de gaten, zet in een sukkeldraf de auto na. Ziet u dat het al loopt?"

Ik zie het. Want zoals Van de Hulst vertelt, zo wordt het zichtbaar, op een merkwaardige manier.

"Ik keek laatst in de straat naar een klein jongetje..." gaat de stem verder. En ik bemerk dat ik óók kijk, hoewel er in de regenstraat niemand loopt. "Dat jongetje droeg een stenen kan, voorzichtig. Naast hem zijn zusje. Die kon niets doen om te helpen. Maar met haar hele lichaampje liep ze volkomen stijf tegen hem aan, meebelevend wat daar beschermd moest worden...."

"Zo zijn er honderden dingen. En als je die in je boeken krijgt, dan hebben ze de goede vorm voor het kind. Want het zal dan zichzelf herkennen. Dat kan een kind nu eenmaal alleen in kinderen als hijzelf.

"En daar hebt u meteen het punt waarop ik vijftig jaar geleden een moeilijke strijd heb gevoerd. Toen ik begon te schrijven, ging het volgens dit recept — en vooral voor het "christelijk volksdeel" was dat zo: er golden bepaalde hoofdwaarheden als geaccepteerd. Daar omheen ging men persoonsjes denken die deze waarden hanteerden. Die personen bleven secundair.

"Het is kenmerkend voor die tijd. Dat kon toen niet anders zijn, en dat moet u niet vergeten. Maar op de een of andere manier heb ik dat, toen al, fout gevonden. Niet: hoofdwaarheden door marionetten laten dragen wilde ik, maar levende mensjes moesten die waarheden als normen dragen. Zij moesten primair zijn. En daar heb ik heel wat ellende mee uitgestaan."

Meespelen

Van de Hulst kijkt naar zijn sigaar. "Ik kwam op dat punt met revolutionaire denkbeelden. Het werd nu eenmaal zó toen niet vertoond. En vooral van gereformeerde zijde heb ik nogal wat moeten verduren. Toch is dit de hoofdzaak van heel mijn werk, dacht ik. Niet erachter of erboven staan, maar meespelen. Dat heeft me nooit moeite gekost. Ik tracht als ik schrijf zó te denken en te leven alsof ik dat wezentje ben. Ook de villain, de intrigant, en dat is niet zo moeilijk. Want alles zit in ieder mens, en alles kan men zich wel degelijk inken.

"Ja, dat van tevoren niet weten hoe het verder met het verhaal zal gaan: dat is altijd een eigenaardigheid met mij gebleven. Ik heb wel eens een stuk vooruit gedacht op een boek. Maar onder 't schrijven werd dat spoor dan hinderlijk. Ik bleef liever zelf vóór. Als ik zelf niet weet hoe het zal aflopen, moet het eind onwillekeurig voor de lezertjes nog verrassender zijn, dacht u niet?"

"In dat eerste jaar deed ik mee aan de verhalenwedstrijd van de Nederlandse Zondagschoolvereniging. Er waren 45 inzendingen, ik had de twee prijzen. Die boeken heetten: Van een klein meisje en een grote klok, en Ouwe Bram. Toen dacht ik: dan zal ik maar verder gaan. Niek van de Bovenmeester kwam, en alle andere verhalen. En altijd had ik in mijn klas de reponse van de kinderen...."

"Ja, die hang naar het verhaal, is het niet eigenaardig? Pas zat mijn kleinzoon op mijn schoot. Hij had mijn koffie laten vallen en huilde zonder eind. Ten slotte zei ik: "....jaja, en toen liep daar dat hondje op die brug.... en de brugwachter zei...."

"Het kind, snikkend uit alle macht: "En toen, wat toen?"

"Toen zei die man: vort hond!"

"Het kind, zijn tranen opgedroogd op zijn wang: "En wat deed-die?"

"Zo heeft elk kind die drang. En die raak je nooit kwijt. Ik vertelde eens aan een eerste klas over de weduwe van Zarfath. En toen ik in het vuur van mijn verhaal van de (lege tafel een (denkbeeldige) kruik greep en er olie uitschonk, mijn hoofd scheef vanwege die schuine straal, toen zag ik in een flits over mijn hand opeens die kinderen: met al hun bolletjes scheef, net als ik. En er was niets!"

"Een kind heeft ook niets nodig, het stelt het zich wel voor. En daarom is vertellen ook eigenlijk alleen maar: laten zien. Je moet dus zelf een goed ziener zijn. Dat kun je je aanwennen! Wat je zelf beleeft, dat draag je over. Het andere niet.

Achtergronden

"Elk boekje heeft zijn achtergrond, elk zijn verhaal. Het wegje in het koren zag ik uit de trein bij Geldermalsen, het zag er zo geheimzinnig uit. Als je er dan levende personen in laat lopen, wordt het verhaal vanzelf wel goed. Mits je je taal goed gebruikt. In dat opzicht heb ik van de Tachtigers geleerd wat je met woorden doen kunt. Van Eeden zegt in De kleine Johannes dat hij er nog meer van vertellen zal, later, "....maar op een sprookje zal het dan niet meer gelijken". Dat vloeiende gewoon uit zijn pen, maar kan iemand het beter zeggen: Die zin loopt op het ritme van wat hij had geschreven.

"Reacties zegt u. Ja, heel veel. Maar mooier dan alle recensies en complimenten vond ik de uitroep van een kereltje in de Jordaan, dat onlangs bij het hoofdstuk waar Ouwe Bram door de diender wordt opgebracht en bovendien nog door de jongens uitgelachen wordt, verbeterd door de klas riep: "Die krengen!"

"Jawel, ik heb wel andere jeugdboeken gelezen, maar zelden tot mijn genoegen. Veel tijd was er trouwens ook niet voor; naast je schoolwerk moest je je isoleren voor je eigen werk. Bomans heb ik wel erg gewaardeerd. En Coolen! Een knap verteller! Misschien, misschien schrijf ik tóch nog eens wat.... Schrijven, en niet typen. Ik kan het niet eens."

De manuscripten van Van de Hulst zijn geschreven, alle in een even sierlijk schrift als zijn naam op de deur.

Gertie Evenhuis

INGEZONDEN

HET GEREF. GEZINSBLAD OBJECTIEF?

Bovengenoemd dagblad heeft vele rubrieken, van welke Kerknieuws en Geref. Verenigingsleven ons het nieuws uit de vrijgemaakte kerken berichten (het nieuws uit de andere kerken valt onder "Berichten uit allerlei kring"). De in deze kolommen opgenomen berichten worden altijd zonder enig commentaar gedrukt, de redactie geeft nimmer eigen visie op de vermelde feiten, hoogstens wordt er in een naschrift op gewezen, dat een andere krant ten onrechte het feit reeds gememoreerd heeft. Dat is dus correct, ieder zal het appreciëren, dat men de feiten, vooral die zoveel beroering in de kerken brengen en waarover zoveel verschil van mening zich openbaart, objectief weergeeft: het dagblad moet toch voor alle vrijgemaakten zijn en niet voor een groep daarvan.

Dat de rubriek Kerknieuws de laatste jaren de gevoelige plek is in het blad heeft de redactie goed begrepen en zij stelt in deze rubriek dan ook alle Reformatie-, Opbouw- en Contactlezers tevreden.

Maar er is nog een andere rubriek: de persschouw, in bijna ieder nummer te vinden. Dan zal deze even objectief zijn samengesteld als eerstgenoemde, zal men zeggen. Artikelen uit alle kerkelijke bladen zullen opgenomen worden, om zo de lezers in te lichten en te laten voorlichten over zaken die ons kerkelijk leven beroeren. Als het hierover gaat in de persschouw, komen echter steeds bepaalde scribenten aan het woord, die alle zagezeld van één kleur zijn.

We willen daarop toch eens even wijzen, want van de objectiviteit in de ene rubriek blijft nu niets meer over. In de persschouw verschenen de laatste weken niet voor niets artikelen over de tucht, immers geen wonder als de kolom kerknieuws schorsingen en zo moet vermelden. Zo lazen we in het nummer van 20 sept. een groot artikel van Ds. A. Veldman van Rotterdam-Delfshaven, dat er niet om liegt. Daarin worden geen namen genoemd, zodat het slot wel erg irriterend is en doet denken aan de "dreigende deformatie"-jaren. Maar intussen kunnen via het Gezinsblad alle vrijgemaakten in Nederland en daarbuiten weten, dat er onder de schrijvers over tuchtzaken personalisten zijn, een begrip dat het goed "doet" onder ons. Dat de schrijver hier prof. Veenhof op het oog heeft, is voor lezers van Opbouw duidelijk. Wil de redactie nu nog volhouden dat zij objectief is in de weergave van deze zaken? Wij voor ons vinden het weinig fraai, dat de redactie door middel van een persschouw laat weten hoe zij over de kerkelijke kwesties denkt. Dan liever een fors artikel er over in de kolommen.

Het lijkt me toe dat dit eens hardop gezegd moet worden, opdat de redactie niet denkt, dat niemand deze taktiek door heeft. Tenslotte: er is een dagblad in Nederland, dat bladen als "Trouw" beschuldigt van eenzijdigheid in de kerkelijke voorlichting....

Helpman

A. Plaatsman

KERKNIEUWS

Beroepen te Axel (2e pred. plaats): M. van Dooren te Rouveen.

Assen. Als gevolg van de toename van het aantal leden der kerk worden door de kerk van Assen in een zaal bij het bestaande kerkgebouw twee extra kerkdiensten belegd.

Ds. G. Ph. Pieffers is na een verblijf in het ziekenhuis te Lethbridge waarin hij nadat hij door een beroerte was getroffen was opgenomen weer thuis gekomen. Hij mag evenwel in dit jaar nog niets van zijn ambtsbezheden hervatten.

Deventer. De kerkeraad van de Geref. Kerk van Deventer maakt er attent op dat de psychiatrische inrichting „Brinkgreve” onder Deventer ressorteert. Hij verzoekt opgave van de leden der Geref. Kerken welke daar verpleegd worden.

Zendingsarbeid: De Raad van de Geref. Kerk te Haarlem deelt het volgende mede:

Voor de uitzending van Ds. Kurpershoek en zijn gezin naar het zendingsterrein Nqutu, in N.W.-Natal, Zuid-Afrika, is een bedrag benodigd van ongeveer f 21.000.—, nog afgedacht van een eventueel te bouwen huis, kosten f 30.000.—, terwijl de begroting voor 1964 f 25.000.— bedraagt.

Een beroep op de offervaardigheid van de gemeente (460) zielen, deed de grote liefde voor de arbeid in opdracht van Christus blijken: Geofferd werd voor de uitzendingskosten f 11.000.—; voor de jaarlijkse lasten werd toegezegd meer dan f 6.000.—.

Op grond hiervan meent de kerkeraad ook van de steunbiedende kerken zulke bijdragen te mogen verwachten, dat de aanvang van de zendingsarbeid mogelijk en verantwoord is. Hij besloot daarom op 9 september j.l. Ds. Kurpershoek en zijn gezin te doen vertrekken op donderdag 14 november 1963, per K.L.M. via Johannesburg naar Durban. De zendeling zal eerst bij de predikanten v. d. Berg en Vonkeman (de zendelingen van de kerk te Kampen) een oriëntatie-periode doormaken.

Tenslotte zij medegedeeld, dat als zendingsscriba van de kerk te Haarlem optreedt W. de Vries, Veenbergplein 18, en als zendingsspenningsmeester W. Schön, Kleverlaan 122, Giro 551039 t.n.v. Zending Comm. Geref. Kerk te Haarlem.

ADRESSEN:

Utrecht, scriba Geref. Kerk: G. de Haan, Rooseveltlaan 132, telef. 030-36876; **Rotterdam-Z.,** adres diakonie: Th. Binnendijk, Schoonveld 100, Rotterdam 23; **Amsterdam-Zuid,** scriba Geref. Kerk: J. Feenstra, Johan Jongkindstraat 53, Overtoomse veld, Amsterdam-West, telef. 020-153518.

SCHORSING Ds A. v. d. ZIEL

In openbare zitting d.d. 20 sept. j.l. werd door de classis Groningen mededeling gedaan van haar besluiten genomen in haar vergadering van 11 september j.l.

„De classis Groningen van Geref. Kerken,

a. kennis genomen hebbende

van de bij haar binnengekomen bezwaarschriften, die zich alle richten tegen de daad van de kerkeraad van Groningen-Zuid, waardoor deze op 9 juli j.l. zijn dienaar des Woords, ds. A. v. d. Ziel, voor de tijd van drie maanden heeft geschorst in de uitoefening van zijn ambtsdienst,

b. constaterende,

dat in deze bezwaarschriften bezwaar tegen genoemde schorsing wordt gemaakt op tweeërlei grond; dat een enkel bezwaarschrift n.l. bezwaar maakt tegen de schorsing ook omdat de klagende broeder ds. v. d. Ziel niet schorsingswaardig acht, terwijl voor het overige deze schorsing onwettig wordt geoordeeld omdat zij zou zijn geschied in strijd met art. 79 en Art. 37 van de Kerkenordening, volgens welke artikelen, naar het oordeel van de appellerenden, geen schorsing van een dienaar des Woords mogelijk is, dan na eensluidend oordeel van de schorsenden kerkeraad zelf en van een kerkeraad van de genabuurde Kerk, óf als deze laatste geen medewerking meent te kunnen verlenen van de classis.

c. Van oordeel,

dat, nu de classis zich in haar vergadering van 27 juni over de schorsingswaardigheid van ds. v. d. Ziel reeds heeft uitgesproken en deze zaak door de kerkeraad van Groningen-Zuid reeds in appèl ter beoordeling reeds aan de vergadering van de Particuliere Synode is voorgelegd, er voor haar geen reden bestaat over deze kwestie nog weer te gaan handelen,

d. besluit aan br. T. J. mee te delen, dat zijn bezwaarschrift voorzover het handelt over de schorsingswaardigheid van ds. A. v. d. Ziel, niet in behandeling wordt genomen en dat hij zich desgewenst hierover tot de Particuliere Synode kan wenden.

De Classis zich voorts bezig houdende met de overige inhoud der bezwaarschriften:

Overwegende:

a. dat wij in Art. 31 van K.O. te doen hebben met het hart van het gereformeerd, dat is, schriftuurlijk kerkrecht, waarin is vastgesteld de mogelijkheid van ordelijk, vruchtbaar samenleven van de Kerken in kerkverband, terwijl aan de andere zijde de poort wordt dichtgeworpen, waardoor te eniger tijd in de samenleving van de Kerken zou kunnen binnendringen de hiërarchie, waarbij kerkelijke vergaderingen een heerschappij zouden gaan oefenen en de consciëntiën zouden gaan binden, boven het Woord uit-, ja tegen het Woord in;

b. dat uiteraard, als het in Art. 31 K.O. gaat over besluiten van meerdere vergaderingen, waaraan men zich niet zal behoeven te onderwerpen wijl men die, op uit Schrift en (of) kerkenordening in strijd acht, hierop, voor geen enkel besluit een uitzondering wordt gemaakt;

c. dat daar dus niet van uitgezonderd kan zijn een besluit als de classis nam op 27 juni, waarin zij uitsprak ds. v. d. Ziel **alsnog** niet schorsingswaardig te achten en de kerkeraad van Groningen-Zuid adviseerde de tuchthandeling tegen ds. v. d. Ziel te beëindigen en diens niet-kerkelijk handelen **alsnog** voor zijn rekening te laten.

d. dat het ook niet mogelijk is voor een besluit als het onderhavige een uitzondering te maken is, zonder dat althans bij dit element in het kerkelijk leven de mogelijkheid zou worden geschapen, dat een kerkelijke vergadering zou gaan heersen over de consciëntiën van kerkeradsleden die zich om 's Heeren wil genoodzaakt zien anders te handelen, dan hun door meerdere vergadering werd geadviseerd. Wat niet anders zijn zou dan hiërarchie.

e. dat men niet kan zeggen, dat met deze redering Art. 79 door het toepassen van Art. 31 krachteloos wordt gemaakt: dat immers Art. 79 blijft staan als, wat men zou kunnen noe-

men een veiligheidsmaatregel, waardoor de rem wordt gezet op een al te haastig tot schorsing willen overgaan, zonder dat daarbij gesteld wordt de absolute eis van gehoorzaamheid van de kerkeraad aan de aanwijzingen van de meerdere vergadering; dat men trouwens met hetzelfde recht zou kunnen zeggen, dat Art. 31 K.O. heel het samenleven in kerkverband op losse schroeven zou zetten;

f. dat het ook onjuist is te stellen, dat op deze wijze een dienaar des Woords rechtloos zou komen te staan tegenover zijn kerkeraad, daar die dienaar des Woords het recht heeft te appelleren tegen het besluit van zijn kerkeraad zelfs tot op de Generale Synode.

Van oordeel, op grond van bovenstaande overwegingen,

a. dat in bezwaarschriften geen motieven zijn aangevoerd, op grond waarvan men zou mogen zeggen, dat de kerkeraad van Groningen-Zuid zich door zijn schorsingsdaad buiten het kerkverband heeft geplaatst, of door de classis daarbuiten gesloten zou moeten worden, of dat hij zelfs opgehouden zou hebben wettige kerkeraad te zijn;

b. dat er ook geen maatregelen behoeven te worden genomen, waardoor het de bezwaarde broeders en zusters in Groningen-Zuid mogelijk zou moeten worden gemaakt weer een normaal kerkelijk leven te leiden;

spreekt uit,

dat, hoe men overigens over de schorsing denke, Groningen-Zuid met zijn schorsing van ds. A. v. d. Ziel niet in strijd is gekomen met de kerkenordening en dat daarom deze schorsing, in kerkrechtelijke zin niet onwettig wordt genoemd,

en besluit

van deze uitspraken van de classis kennis te geven aan de kerkeraad van Groningen-Zuid en aan de appellerende broeders en zusters, daarbij de verwachting uitsprekende, dat zij rustig de moeilijkheden zullen dragen, die deze schorsing voor hen meebrengt en handgende het appèl op de Particuliere Synode, deze zaak gelovig biddend in Gods Hand zullen geven."

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Openbare aanbesteding

Namens het Bestuur van de Utrechtse Industrie- en Huishoudschool zal ondergetekende in het openbaar aanbesteden, overeenkomstig het „Aanbestedingsreglement W.B.”:

Het BOUWEN VAN EEN INDUSTRIE- EN HUISHOUDSCHOOL aan de Huis te Zuylenlaan te Utrecht (N).

BESTEK EN VOORWAARDEN met 35 tekeningen zijn van 10 oktober 1963 tot 7 november 1963 verkrijgbaar bij Boekhandel „Bilthoven”, Emmaplein 20 te Bilthoven, telefoon 03402-2213, tegen betaling van f 100,- per stel (franco per post f 102,50). Restitutie f 75,- per stel bij ongeschonden inlevering binnen 7 dagen na aanbesteding bij voornoemde boekhandel. De AANWIJZING zal plaats vinden **vrijdag 8 november 1963** te 10.00 uur v.m. in Hotel „State Wapen”, Stationsweg 1, Breukelen. De AANBESTEDING zal plaats vinden **vrijdag 15 november 1963** te 11.00 uur v.m. in Hotel „State Wapen”, Stationsweg 1, Breukelen.

Architectenbureau: ir. H. F. Mertens jr. b.i.
Rijksstraatweg 172, Breukelen